

MUÂSİR İKİ DİVAN ŞÂİRİ'NİN MANZÛMELERİNE GÖRE XVI. YÜZYILDA SOSYAL HAYATA İLİŞKİN BAZI GÖZLEMLER*

Kâşif YILMAZ**

Özet

IX. Millî Türkoloji Kongresi'nde (15-19 Eylül 1997) "Muâsır İki Divan Şâiri'nin Manzûmelerine Göre XVI. Yüzyılda Sosyal Hayata İlişkin Bazı Gözlemler" başlığı altında dinleyicilere sunulan bu bildiri; Osmanlı İmparatorluğu'nun, yükselmenin doruğunda olduğu bu yüzyılda dahi sosyal hayat açısından bazı aksaklıkların görülebilmesi gerçeğini az da olsa vurgulamayı içermektedir. Yine bu makâlede, Osmanlı toplumu hakkında bilgi edinmek düşüncesiyle, şiir ve sosyal hayat arasındaki ilgiyi; "Divan Şiiri'nin, bazılarınca hayattan kopuk olduğu iddiâ edilmesine rağmen" bu iddiânın yanlışlığını ortaya koymaya çalıştım. Yazımda adı geçen (Meâlî ve Fakîrî) devrin tanınmış iki şâirinin bazı şiirlerini orijinal el yazması kaynaklardan, sadeleştirerek yeni yazıyla, okuyucuya sunmağa gayret ettim. Her devirde rastlanan, adaletsizlik, hırsızlık, rüşvet ve devrin idarecilerinden; "Vezirler, Kazaskerler, Defterdarlar, Kadı, Nâib, Ağalar Beyler, Müftüler ve Müderrislerin" zamanın sosyal düzenini kötü yönde etkileyen davranışları ve düşünceleri, adı geçen bu iki şâirin şiirlerinde nasıl dile getirdiklerini objektif olarak okuyucunun dikkatine sundum.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı İmparatorluğu, Divân Şiiri, Sosyal Hayat, Vezirler, Kadı, Müftü, Müderris.

Zusammenfassung

Soziales Leben im XVI. Jahrhundert nach der Verdichtungen von zeitgenössischen zweien klassisch - Osmanischen Dichters"

An dem IX. nationalen Turkologie-Kongress (15-19 September 1997) wurde diese Arbeit unter der Überschrift: "Soziales Leben im XVI. Jahrhundert nach der Verdichtungen von zeitgenössischen zweien klassisch - Osmanischen Dichters" vorgetragen. Zweck der Arbeit ist Hinweisen auf die Wirklichkeit mancher sozialen Störungen im Hinblick auf soziales Leben während der Aufstiegszeit des Osmanischen Reiches und im XVI. Jahrhundert. Mit der Ansicht zum Kenntnisnehmen über die Osmanischen Gesellschaft und obwohl die manche Dichters klassisch-Osmanisches Gedicht abgebrochen vom Leben meinten, habe ich das Auskramen der falschen Handlungsweise dieser Meinung versucht. Manche Gedichte von Meâlî und Fakîrî, ihre Namen in dieser Arbeit obenerwaeh, wurde aus originalen handgeschriebenen Werken entnommen, mit der neuen Schriftart und vereinfacht angeboten. Wie man üblicherweise an weder Zeit begegnen kann, haben beide Dichters in ihrer Gedichte die Themen wie Ungerechtigkeit, Unterschlagung, Bestechung und unrichtiges Benehmen und schlechte Gedanken von Kadi, Staatsmaenner wie Wesir, Osmanischer Heeresrichter, Finanzdirektoren, Kadi, Richterskommissar, begütertere Bauern Reicher, Muftis und Professoren, bearbeitet. In dieser Arbeit habe ich meine objektive Bewertungen zum Kenntnisnehmen vom Leser unterbreitet.

Schlagwörter: Osmanischen Riches, Soziales Leben, Klassisch-Osmanischen Dichters, Wesir, Kadı, Muftis, Professoren.

* İst. Ünv. Türkiyat Art. Enst. IX. Millî Türkoloji Kongresi'nde (Eylül 1997) sunulan bildiri metnidir.

** Yrd. Doç. Dr.: Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

GİRİŞ

Şiir ve içtimâî hayat arasındaki rabitanın ne denli kuvvetli olduğu herkesin malûmudur. Son yıllarda yapılan çalışmalar açıkça şunu ortaya koymuştur ki bu irtibat, yıllardır, hayattan kopuk olduğu iddia edilen Divan Şiiri için de geçerlidir. İmparatorluk ve dolayısıyla Divan Şiiri'nin en parlak asrı olan 16. y.y.'daki Osmanlı toplumu hakkında bilgi edinmek amacıyla giriştiğimiz bu çalışmada mevzu bahis edeceğimiz şairlerimizden ilki Me'âlî'dir.

Me'âlî, II. Bayezid zamanında İstanbul kadılığında bulunmuş olan Yarhisaroğlu Mustafa Efendi'nin oğludur. Annesi ise Fenârî Cânî Hanımdır. İstanbul doğumlu olan şairin doğum tarihi ise bilinmemektedir.

Bazen Sofya ve bazen Filibe kadılıklarında bulunmuş olan Me'âlî, Kanunî'nin şehzadeligi zamanında Manisa'da onunla yakınlık kurmuş ve cülûsundan sonra, nazım ve nesirdeki mahareti ile kendisini padişaha tanıtmış, ihsana mazhar olmuştur. Fakat daha sonra Dersaadet'ten uzaklaştırılmış, Gelibolu'ya kadı ve ilâveten yüz akçe ile Bolayır tevliyeti (mütevelli, mütevellî sıfat ve vazifesi) kendisine verilerek on yıl kadar refah içinde yaşamıştır. H.942-M.1535-1536 senesinde Gelibolu'da kadı iken vefat etmiştir. Hatta kendisine ait bir şiirin son mısraı bu ölüm tarihini vermektedir.¹

1 "...gâh Sofyaya gâh Filibeye kâdi olmuş. Çok sonra Sultân Süleymân Hân cülûsında izdiyâd-ı devlet ü 'üvân bulmuş. Ya'nî ki şehzâdeliği hâlinde Me'âlî Magnisada bulunmuş. Nazm u nesir ile âşinâlık kesb itmegün esnâ-yı saltanatda kendüni tıyurmuş. Hattâ kumâş çullar ve gümüşden zencir yularlar ile bir iki yarıca atlar çekmiş. Bî't-tarîkî't-teb'îd Gelibolu kazâsı virilüp 'amâ'ir-i sultâniden Bolayır tevliyeti yevmî yüz akçe ile zamîme kılınmış. Bu vech ile husûl-i merâmdan sonra on yıl mikdârı 'ömr sürüp refâh-ı hâlî geçinmiş. 'Âkıbet sene isnâ ve erba'în ve tis'amî'e târihinde fevt olmuş. Hattâ kendüden bu makûle bir târih sudûrî tahakkuk bulmuş. Nazm:

Me'âlî çünkü 'azm itdi kapuğa
Hudâya rahmûn ile eyle tekrîm
Habîbüh hürmetine yâ İlâhî
Müeyesser kıl aña cennetde tesnîm
Vefâtına melekler didi târih
Me'âlî Hakkâ kıldî cânî teslîm"

Kühûl'-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Hazırlayan: Dr.Mus-tafa İsen, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 93, Ankara 1993, s.:270

Mezarı Gelibolu'dadır. Hezel söyle-meye yatkın kuvvetli şiirleri olan bir şairdir. Divanı vardır.²

"Yarhisaroğlu Köse Me'âlî" lâkabıyla tanınan, şakacı, sakalı köse, acayip suratlı, garip şekilli, kalles, şahıs olarak cılız ve çirkin bir kimsedir. Laubalî görülmekle beraber; nazmı latîf, kendisi zarif, lâtifeci, marifet ve fazilet sahibi, sözleri güzel, olgun, idrak sahibi, hoş tabiatlı, gönül çeken, nazik, neş'eli, kadılar zümresinden ve devrinin çok tanınan şairlerindendir.³

Tezkirelerden aktardığımız metinlerde görüldüğü gibi, Me'âlî'nin dış görünüşü ve iç dünyası ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir.

San'atı ve şiiri hakkında da Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde de şu bilgiler veriliyor. "Zamanında şiirle şöhret bulan tanınmış şairlerdendir. Yaşadığı yüzyılda harflerin ve noktaların tuzak ve yemi ile mana güzellikleri yayan sülûn kuşlarını avlayan, görüş ve düşünce nakdini dağıtıp saçarak lâtifelerin ve nadiratin (az bulunan şeylerin) düzgün boylularını elde eden, güzelliği düstür edinmiş şairlerdendir. Şiirlerinin çoğu laubaliliğe ve hezle mail olup, yaratılışının doru atı bu vadiye aşırılık sınırına ulaşmış olmakla saygınlık derecesi görüş sahipleri indinde alçalmış ve düşmüştür."⁴

2 Divânı Edith-Gülçin Ambros tarafından yayımlandı. Berlin 1982.

("Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi", Dergâh Yayınları, İstanbul C.6, s: 166)

3 "Beyne'l-kuzât Yarhisâroğlu Köse Me'âlî diyü meşhûr 'uceb-rûy u latife-gûy u mürüvvet-hûy bir zarîf idüğü mezkûrdür."(Kühûl'-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, s.269)

"Beyne'l-kudât Yarhisâroğlu Köse Me'âlî dimekle meşhûr turfe-rûy ve latife-gûy kimesne idi. Müdevven ebyâtı ve hoş-âyende kelimâtı vardır."(Tezkire-i Latîfî, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1314, s.304)

"... kayd ü teşvîş-i rişden âzâde ve rû-yı emlesi mânend-i Felek-i Atlas nukûş-ı mahâsinden sâde garîb-şekl ü sûret ve 'acib-vaz' u hey'et dâ'imâ hezl ü hecâ kârı ve hemîşe rindlik ve kallâşlık evzâ' u etvât olub kesâfet-i lihyeden berî olmagla mezbûra hıffet 'ârız ve târi olmışıdı..." (Hasan Çelebi Tezkiresi, TTK Basımevi, Ankara 1989, Dr.İbrahim Kutluk, C.II, s.844)

"Me'âlî, babası kâdî-i Yarhisârî, anası Cânî-i Fenâridür. Merhûm-ı merkûm keyyis-i küsec, sözi şiirin ve yüzi güleş, nârin-heykel ü nahîf-mizâc, zarîf-tab' u mizâc-ı imtizâc-ı berrâş u 'ayyâş kallâş u evbâş, latife-cûy ve bezle-gûy, esnâf-ı eş'ârda letâyife kâbil ve hezle mâyîl, hande-rû ve küşâde-şemâ'yîl..." (Âşık Çelebi Tezkiresi, Millet Ktb. Nu.772, v.156 a-b)

4 "Zamânında şi'r ile iştihâr bulan şu'arâ-yı nâm-dârdan ve ol 'asrda dâm u dâne-i nukat u hurûf ile tezervân-ı ma'ânî-i

Medrese müderrisliği istediği halde hezliyata rağbeti yüzünden ve kendisinde temkin, ağırbaşlılık bulunmadığı ileri sürülerek, zamanın kazaskerleri (Tâcizâde Câfer Çelebi⁵ ve Zeyrekoglu) tarafından ona bu görev verilmemiştir. Bundan ötürü Me'âlî, şu zarif manzume ile talihinden şikâyet eder⁶:

letâfet-me'lûfu şikâr ve dirhem ü dinâr-ı fikret ü enzârın nisâr
ü isâr itmekle schi-kadân-ı nevâdir u letâ'îfi der-kenâr iden
nâzîmân-ı letâfet-şi'ârdandır. Ekser-i eş'ârı mücûn u hezle
mâ'il olup kümeit-i tab'ı bu vâdide ser-hadd-i ifrâta vâsıl
olmagla derece-i i'tibârı ulû'l-enzârdan nâzil ü sâfil olmuştur."
(Hasan Çelebi Tezkiresi, C.II, s.:845)

⁵ II. Bâyezid'in defterdarı Tâci Bey'in oğludur. Birkaç medreseden sonra İstanbul'daki Mahmut Paşa Medrese-si'ne müderris olmuş, fazlı ve kemâliyle Tâcizâde diye şöhret bulmuştur. Oradan paşalık ünvanı alarak II. Bâyezid'e nişancı olmuş; Yavuz devrinde ise nişancı-lığına ilâve olarak kazaskerlik de verilmiştir. Hazerde ve seferde hükümdarın yanında bulunur, huzura gitmesi biraz gecikse adam gönderilip çağırılırdı. Nitekim Çaldıran Seferi'nde de böyle olmuş, hatta Şah İsmail'in esir edilmiş olan karısı, Çelebi'ye verilmişti. Fakat o sefer dönüşünde pâdişahın gazabına uğradı ve başı kesilmek sûretiyle idâm edildi (H.921-M.1515). Yavuz'un "cülûsumuzda değerli iki adam bulduk. Biri Mü'eyyedzâde idi. Fakat ihtiyarlamıştı. Öbürü Câfer Çelebi idi. Lâkin onu biz heder ettik." diye teessüf ettiği de meşhurdur. (Türkçe Yazma Divânlar Katalogu, C.I-II, s.89)

⁶ "... sekine vü vekârdan dahî bi'l-küllîyye 'ârî idi. Bu hâl ü şânından sudûr-ı zamân âña mansıb-ı tedrisi revâ ve sezâ görmeyicek sâlik-i mansıb-ı kazâ olub Anadolu'nda ve Rumeli'nde bilâd-ı kebîreye kâdî olmuşdu..." (Hasan Çelebi Tezkiresi, C.II, s: 844)

"... nice zamân Tâcizâde ve Zeyrekzâdeye medrese içün mülâzemet idüp âhir müeyesser olmadıkda Ahmed Paşanın 'Hük-m-i sultândur siyâset ağılama cellâddan' gazelinin âhir mısra'ların tazmîn idüp bir gazel dimişdür." (Âşık Çelebi Tezkiresi, v.156b)

(Ahmed Paşa'nın gazeli şudur:

Ey gönül murgu ne rahm umarsın ol sayyâddan
Kim safâsı var anın dâmındaki feryâddan
Çün ki takdirindir iş ahterden efgân eyleme
Hük-m-i sultândur siyâset ağılama cellâddan
Gönlümün levhinde okurdum elif kaddın revân
Ben dahî bir doğru harf öğrenmedim üstâddan
Şâm-ı zülûn Mısır-ı hüsnünden çevirdiye yüzün
Asma ol miskini kim yanlış döner Bağdâddan
Sür kapından tek beni bir görme her nâ-cins ile
Bin kez ölmek yig cihânda bir yaramaz âddan
Devletinde hüsnünün dâd eyle ey şâh-ı cihân
K'anca devlet-hâneler virân yatar bi-dâddan
Dâmenin çek hâr elinden gel sen âhımdan sakın
Kim hezârân cübbe-i gül çâk olupdur bâddan
Âşînâ cem'in sebebsiz dağıtıp zülûn gibi
Uyma her bigâneye kim hayr gelmez yâddan
Kanda bilsin ol ki Ahmed yer şeker yerine gam
Şir uman Şirine ne şûr-i dil-i Ferhâddan

'Ahmed Paşa Divânı, Hazırlayan: Prof.Dr.Ali Nihat Tarlan, Akçağ Yayınları, Ankara 1992, s. 204')

"... menkûldür ki 'ilm ü fazlı muktezâsınca mevâlî-i 'izâmdan olması mukarrer iken hezliyyâta ragbeti yüzünden vicâheti mâni' olmuş. Ol dahî görmüş olmaz kasaba kadılığına kâni'

1

Kime ağlayum bu zulm-i nâ-hak u bi-
dâddan
Kâzî 'askerler degül mahzûz 'adl ü
dâddan

"Kazaskerler, adalet ve doğruluktan hoşlanmıyorlar. Bu işkence ve haksız zulümden kime şikâyet edeyim."

2

Her kaziyye vâkî' üzre 'arz olınsa dir
idim

Hük-m-i sultândur siyâset ağılama
cellâddan

"Her mesele olduğu gibi sunulsun isterdim. Cellâtan şikâyet eyleme (çünkü) idam padişahın hükmüdür."

3

Mansıbı ednâya virüb mansıba itmeñ
bükâ

Aynca devlet-hâneler virân yatur bi-
dâddan

"Devlet hizmetini (memuriyeti) en bayağı kişilere verip, zulümden birçok devlet dairesini viran hâle getirdikten sonra, o görevlilerin kötü davranışlarına üzülmeyen, ağlayan neye yarar."

4

Sakının mazlûmuñ âhından kirâm ola
degin

Kim hezârân cübbe-i gül hâk olupdur
bâddan

"Asalet ve şeref sahibi oluncaya kadar, zulme uğramışların ahından sakının, bilin ki binlerce gülün yapırağı rüzgar yüzünden toprak olmuştur."

5

Medrese virdükleriñüzüñ çoğundan yeg
idüm

Ben dahî bir toğrı harf öğrenmedin
üstâddan

"Hocadan doğru dürüst bir harf öğrenmediğim halde, ben dahî müderrislik verdiklerinizin çoğundan iyiydim."

olmuş. Hattâ bir kerre medreseye dek tâlib olur. Kâzî 'askerler tereddüd itmenin bu makûle bir hieve râgıb olur."(Kühû'l-Ahbârın Tezkire Kısmı, s.270)

6

Tâcizâde şefkat itmez Zeyrekoğlu
neylesün
Âşinâdan hayr gelmez ne umarsın
yâddan

"Tâcizâdenin acımadığı yerde
Zeyrekoğlu ne yapsın. Tanıdıktan fayda
gelmeyince yabancidan ne umarsın."⁷

7

Zulm-i devrândan Me'âlî nice iñlersin
nice

Kim işidilmeyicek assı ne bu feryâddan⁸

"Ey Me'âlî ! Zamanın zulmünden niçin bu
kadar çok inliyorsun? İşitilmeyen feryadın ne
faydası vardır?"

Osmanlı İmparatorluğu'nun en dirâyetli
padişahlarından II. Bâyezid, Yavuz Sultan Selim
ve Kanunî'nin hüküm sürdüğü XVI. y.y.'da var
olan ve kökü çok eskilere dayanan, günümüze
kadar artarak gelen, günümüzde de devam ederek
geleceğimize uzanan haksız, adaletsiz
uygulamalar ve insanları rahatsız edici bu sosyal
düzensizliği Me'âlî bu hicvi ile korkusuzca
yermiştir. Şimdi akla şöyle bir soru gelebilir;
acaba şairimizin yazdığı bu fikirler doğru mudur,
yanlış mıdır ? Bu sorunun cevabını da yine XVI.
y.y. divan şairlerimizden **Fakîrî'nin**, H.941-
M.1534/35 tarihinde yazıp, Kanunî Sultan
Süleyman'a ithaf ettiği "**Risâle-i Ta'rîfât**" adlı
eserde görüyoruz.

Fakîrî'den bahseden tezkirecilere göre
Fakîrî, Rumeli'nde, Üsküp civarında Kalkan-delen
(Tetovo) adıyla tanınan kasabadandır. Doğum ve
ölüm tarihi bilinmiyor. Asıl adının da ne olduğunu
bilmiyoruz. Ondan bahseden tezkireciler sadece
onun mahlasını zikrediyorlar.

Tezkireler (Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan
Çelebi, Beyânî, Riyâzî), Fakîrî'nin şahsiyeti
üzerinde birleşiyorlar. "...Fakîrî takımından ve
zarifler zümresinden, gönlü şen, şarap ve
güzellere düşkün, devlet hizmeti (memuriyet) ve
her hangi bir makamda gözü olmayan, aşk ve
sevgi servetiyle gönlü, gözü zengin bir kimse"
olduğunu yazıyorlar. "Fakîr takımından ve şairler
zümresinden, gönlü şen, güzellerle ilgilenmeyi iş
edinmiş ve bununla uğraşan, makam isteme ve
büyüklükten çekinen (onları doğru bulmayan),

gönlünde olan taze aşk cevheri ve cevher saçan
gözyaşı ile gönlü ve gözü zengin kimse idi.
Muhtelif toplulukları tarif eden recez bahrinde bir
kitap yazmıştır."(Hasan Çelebi Tezkiresi), "Asıl
şöhretini birdenbire, düşünmeksizin tabii şiir
söylemekle kazanmıştı."(Evliyâ Çelebi Seya-
hatnâmesi), "Edebce zengin, paraca fakir, usta bir
şairdir" (Sicill-i Osmânî-Mehmet Süreyyâ).⁹

Fakîrî, Risâle-i Ta'rîfâtı'nda XVI. y.y.'ın
mevki sahibi kişilerini, türlü meslek erbabını
övüyor ve yeri, kendi özellik- lerıyla tanıtıyor.
Bu eserde devrinin çeşitli sosyal bozuklukları
meydana çıkmaktadır. Devlet teşkilatında mevki
sahibi olanlarda bile rüşvet, neme lâzımcılık ve iş
sahiplerini baştan savma gibi durumlar görülüyor.
Bazı ahlaksızlıkları meslek hâline getirmiş tiplerin
bu yüzyılda sık sık görüldüğünü öğreniyoruz. İşte
Fakîrî, zamanının meslek sahiplerinden birkaçını
Risâle-i Ta'rîfâtı'nda şöyle anlatıyor:

Vezirler

Mu'în-i din ü devlet fahr-i âdem
Nizâm-ı memleket islâh-ı 'âlem

Vezirler, ülkede barışı ve düzeni
sağlayan, devlet ve dinin yardımcısı, insanlığın
övincüdürler.

Kazaskerler

Nedür bildün mi kâdî-i 'asâkir
Ki andan olmaya bir kâdî şâkir
Kimine cân virüb ihsânlar eyler
Kiminün cânın alub kanlar eyler

Kazaskerden hiçbir kadı memnun
değildir. Çünkü istediğini ihya edip ihsanlar eyler,
dilediğini de cezalandırarak canını alır.

Defterdârlar

Kiminün işini altın iderler
Kimin ma'zûl kimin mağbûn iderler

Defterdarlar bazılarının işini kolaylaştırır,
bazılarını ise işten çıkarıp şaşkın hale düşürürler.

⁷ A.Ç.Tezkiresinden aldığımız bu beyit bize, Me'âlî'nin
Tâcizâde Câfer Çelebi ile yakınlığı bulunduğunu gösteriyor.

⁸ Bu gazelin 1, 2, 5, 6 ve 7. beyitleri küçük farklarla beraber
A.Ç., H.Ç., K.A.'da ortak; 3 ve 4. beyitleri ise yalnız A.Ç.'de
vardır.

⁹ "Fırka-i fukarâ ve zümre-i zurefâdan güşâde-dil, mey ü
mahbûba mâyil, taleb-i mansıb u câhdan müstagnî, nakd-i 'ışk
u mahabbetle gönlü ve gözi ganî..." "Fırka-i fukarâ ve zümre-i
şu'arâdan güşâde-dil şâhid-bâzlığa mütevaggil ve müştâgıl,
taleb-i câh u celâlden müstagnî, derûnunda olan cevher-i 'ışk-ı
cevânân ve eşk-i çeşm-i gevher-feşânî ile gönlü ve gözi ganî
kimesne idi. Tavârif-i muhtelifeyi ta'rîf idüb bahr-i recezde bir
kitâb dimişdür." "Asıl şöhreti bedâhетен şi'r söylemekledür."
"Edebce ganî, nukûdca fakîr bir şâ'ir-i mâhirdir." (Kâşif
Yılmaz, Fakîrî, Şehrengiz-i Fakîrî, Risâle-i Ta'rîfât, Atatürk
Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Dalında Doktora Tez Öncesi
Çalışması, 1977 Erzurum)

Kadı

Yüzü olana yüz virmez kovar tiz
İki yüzlüden itmez lik perhîz

Kadı, samimi, dürüst olanlara yüz
vermez, kovar ama ikiyüzlüden uzak kalmaz.

Nâ'ib

Sorarsa nâ'ib-i şehriñ huzûrın
Yalun yüzlü güzellerle sürûrın
Açuk hod açmazından bâb-ı rüşvet
Birinden birine degmez ki nevbet

Nâib, yalın yüzlü güzeller meclisinde
sevinçlidir. Rüşvet kapısını herkesin kolaylıkla
açabileceği bir şekle getirmiş, oyunu istediği gibi
oynar.

Ağalar Begler

Bilür misiñ nedür begler ağalar
Sürerler dâimâ zevk ü safâlar

Ağalar ve beyler daima zevk ü safa ile
ömür sürerler.

Müftüler

Sorarsa n'itdüğün müftî efendi
Getürür kapuya bir derd-mendi
Şu deñlü çigzinür anda dolanur
Bir iki günde işi bite sanur

Müftünün ne yaptığını sorarsan;
zavallının birisi kapısına düştü mü, bir iki günde
işim biter sanır. Halbuki haftalarca dolaşmadan işi
bitmez.

Müderrisler

Müderrislerden eylerseñ su'âli
Degil kem bahs-i 'ilm ile cidâli
'Aceb âyîn ü hoş erkân iderler
Ki begler gibi dört divân iderler
Bular hep vâris-i 'ilm-i Nebîdür
Buları sevmeyen gâyet gabîdür

Müderrislerin halinden sual edersen işleri
güçleri ilimle uğraşmaktır. Şaşılabacak şekilde güzel
esaslara dayalı merasimler yaparlar. Beyler gibi
mükemmel bir yaşantıları vardır. Bunlar hep
peygamberlerin ilminin mirasçısıdır. Bunları
sevmeyenler çok anlayışsızdır.

Yine bu eserde; şeyhlerden, imam-lardan,
vaizlerden ve hatiplerden, sülûlilerden bahsedilirken
o devirde oldukça umumileşen ikiyüzlülük
aleyhine şeyler söyleniyor.

Bu eserde, meslek sahipleri ve
mesleklerin, üst tabakadan alt tabakaya doğru, bir
sıraya konularak anlatıldığını görüyoruz. Bu
durum bize o zamanın meslek sahipleri ve

mesleklerine verilen önem hakkında da bir fikir
vermektedir.

Yazımı bitirirken, Latîfî Tezki-
resi'nden¹⁰ Me'âlî'nin rüşvetle ilgili söylediği bir
kaç kıt'ayı da burada belirtmek istiyorum.

Kıt'a

Zamânın şimdi budur muktezâsı
Yiyesin rüşveti hem yediresin
Olasın eğrilikte halka gibi
Verip adını doğru dediresin

"Günümüzde yapılması gereken rüşvet
yemek ve yedirmektir. Eğrilikte de halka gibi
olmalısın, (rüşveti) verip adını doğru
dedirtmelisin."

Kıt'a

Kadılığı yenir sanan rüşvet yiyici
kimseler
Tiz tiz terakkiler edip sâfi erer rif'atlere
Ammâ ki ırzın gözleyip olan bu yolda
müstakim
Manzûru olmaz kimsenin düşer katı
zilletlere

"Kadılığı yiyecek bir şey sanan rüşvet
yiyici kimseler tez tez yükselip, yüce makamlara
ulaşırlar. Ama ırzını gözedip bu yolda
doğruluktan çıkmayanları kimsenin gözü görmez
ve çok zilletlere düşerler."

Bu latifesi de kendi görüşünü
anlatmaktadır:

Kıt'a

Ganîsin bu cihân içre Me'âlî
Deme akçan sorana nem var ola
Beni sanmanız ey erkân fakîrim
Sakalım sagısı akçam var ola

"Me'âlî, sen bu dünyada zenginsin,
paranı sorana neyim var ki deme. Ey devlet ileri
gelenleri, beni fakir sanmayın, sakalım sayısınca
param var."

Kıt'a

Ol kişidir müteber şimdi yiyip hem yedire
Ayıbı hüner addolur hem külli hatâsı savâb
Şol kişi kim dünyede olımadı dîn yoksulu
Uğramasın buraya bâbı değıldür işbu bâb

"Şimdi müteber kişiler hem yiyip hem
yedirenlerdir; bunların ayıbı hüner sayılır, bütün
hataları da savap. Dünyada dîn yoksulu olamayan
kişi buraya hiç uğramasın, bu kapı onun kapısı
değıldir."

¹⁰ Latîfî Tezkiresi, Haz: Doç.Dr.Mustafa İsen, Kültür
Bakanlığı Yayınları 1120, 1000 Temel Eser Dizisi 149, s.301-
302

Me'âli'nin ayrıca bir **Hirrenâme** olduğu kayıtlarda geçiyor. Bu manzumenin 21 dörtlükten ibaret tamamını "Prof.Dr.Ali Nihat Tarlan'ın Şiir Mecdûalarında XVI. ve XVII. asır Divan Şiiri, seri 1, 1948, fasikül:3" adlı yayınında görebilirsiniz. Buraya üç örnek dörtlüğünü alıyorum:

Hirrenâme

1

Çıkdun elden nidelüm ansızın eyvâh pisi
Yandun ölüm oduna derd ile nâgâh pisi
Hasretâ şîr-i eccl buldu sana râh pisi
Nidelüm âh pisi neyleyelüm vâh pisi

10

Görse boğardı burayı kovar idi çakalı
Yolar idi eline girse keçinün sakalı
Her öyünde yer idi keklik ile boz bakalı
Nidelüm âh pisi neyleyelüm vâh pisi

20

Ey Me'âli anun öldigine kim ağlamaya
Acıyub hasret ile cânını kim dağlamaya
Cûş idüb kanlı yaşı seyl gibi çağlamaya
Nidelüm âh pisi neyleyelüm vâh pisi

KAYNAKÇA

- Aşık Çelebi. *Tezkiresi*, Millet Ktb., Nu.772, v.156a-b.
- Dergah Yayınları. (1986). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.VI. İstanbul,
- İsen, Mustafa. (1993). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:93.
- _____. (1990). *Latîfî Tezkiresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları /1120, Ankara: 1000 Temel Eser Dizisi/149.
- Kutluk, İbrahim. (1989). *Hasan Çelebi Tezkiresi*, Ankara: TTK Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1967). *Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi. C.I-II.
- Tarlan, Ali Nihat. (1992). *Ahmet Paşa Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____. (1948), *Şiir Mecdûalarında XVI. ve XVII. Asır Divân Şiiri*, Seri: 1, Fasikül:3.
- Yılmaz, Kâşif. (1977). *Fakîrî, Şehrengî-i Fakîrî, Risâle-i Ta'rîfât*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dalında Doktora Tez Öncesi Çalışması.